

A rövid összefoglalásból is kitűnik, hogy ennyi és ilyen messze elágazó problémának a tárgyalására nehezen juthat elég tér egy doktori értekezés szokványos keretei között. A szerző sorra veszi ugyan valamennyit, de legtöbbször — már a dolgozat szűk terjedelme miatt is — csupán érinteni tudja. Gördülékeny előadásában súlyosabbnál-súlyosabb kérdések lépnek egymás nyomába, legtöbbször a nélkül, hogy akár beállításban, akár a végső megállapításokban lényegesen új eredményekről értesülnénk. Különösen a bevezető fejezeten érzik, hogy a problémák felülmúlják a szerző erejét és épen ezért igen erősen kell forrásaira támaszkodnia. Többször előfordul, hogy gondolatmenetének sarkalatos pontjaira csupán egy-egy idézetet állít és ő maga mintegy csak «összekötő szöveggel» szolgál. Idéző eljárása sem mindig szerencsés, egyik-másik többnyelvű mondata zavaróan hat az olvasóra. Vannak azonban értekezésének a problémák mélyebb átélésről tanúskodó részletei is: különösen a matematika és a fizika propedeutikus értékéről szóló fejtegetések.

iff. Zibolen Endre.

Réhelyi Oszkár: Gyakorlati útmutató a magyar nyelv tanításához. Budapest, 1941. n. 8-r., 220 lap.

Anyanyelvünk oktatása az utóbbi időben tömeges segítőeszközt nyert buzgó, új utakon járó, a tanítás elméletében és gyakorlatában jobban elmélyült nevelők részéről. Különösen a polgári iskolai magyar nyelvi tanítás dicsekedhetik ilyen irányú szakmunkákkal Szántó Lőrinc, Mayer Blanka, Muth János, Sághegyi Lajos és mások tollából. Ennek a kezdeményező, újító iskolafajnak módszeres irodalma is jelentősen erősíti a nevelői tevékenységnek azt az eleven áramlását, ami az élet közelségébe igyekszik juttatni tanárt és tanítványt egyaránt. Érdekessége ennek az irodalomnak, hogy míg más tanítási mozgalmakat elméleti alapvetések előztek meg, itt fordítva, a gyakorlatból nőtt ki a módszeres irodalom. Ezt azonban bizonyos zártkörűség jellemzi, mert íróik kevés kivétellel, a külföldi és hazai eredményeket mellőzve, csupán egy-két saját körükben elismert gyakorlati tekintélyt ismernek el s egyedül reájuk hivatkoznak. Ez a tágabb elméleti horizont nélküli gyakorlati pedagógia természetesen így is kiváló helyi eredményeket ér el, de neveléstudományi és irodalmi síkra vetítve kissé szűkkörű képet nyújt és a felfogások egyoldalúsága nyomban kiütközik.

Réhelyi Oszkár könyvét azzal az igénnyel vettük kezünkbe, hogy benne nélkülözzük ezt az egyoldalúságot, hiszen az Orsz. Polgári Isk. Tanáregyesület állt mögéje, mint kiadó s mint egy kiadványsorozat elindítója. Műve lezár a tekintélyes pártfogást meg is érdemelte. Alapos, ötletes, mozgékony szellemiséget árasztó munkája sokkal többet ad, mint az eddigi vezérkönyvek. Értékes fejezetekben eligazít a magyar nyelv tanításának valamennyi alapvető kérdésében s kétségtelen haszna az a négy esztendő összes magyar órájára kidolgozott vázlatgyűjtemény, mellyel nagy, átfogó tanári tudását aprópénzre váltva siet tanártársai segítségére. Felvetődik ugyan a kérdés, hogy ezt a segélyakciót igényelték-e s mivel ki-

adványsorozatról van szó, melyben mindegyik tantárgy sorra kerül, igényli-e a tanárság? Az általános igény inkább új tantervet és új tankönyvekre áhítozik s a tökéletes vezérkönyvek csak a keserűséget fokozzák a lelkiismeretes tanárban, hogy modern haditerveket elavult fegyverzettel kell napról-napra vívnia. Mindegy. A könyv megszületett, talán egy kissé sietve, a vajúdjó, új tanterv kiadása előtt és számos korszerű gondolat megvalósítására ösztönzi tanár-olvasóit.

Ilyen eredeti, a polgári iskola négy évfolyamán végigvezetett gondolat a magyar nyelvi *gyűjtőmunka*. Ez abból az elvből született, hogy sosem nyelvtant, verstant vagy irodalomtörténetet tanítunk, hanem »egész magyar nyelvet«, ezért az alsó osztályokban állandó anyaggyűjtést végzünk, hogy a legfelsőben rendszerezzük és egybefoglaljuk mindazt, amit magyar nyelv- és irodalomból megtanítottunk. Pl. a tanuló beírja a gyűjtőfüzetébe első előfordulásakor a *hasonlat* egyik példáját. Amikor azután a 3. o.-ban a hasonlatról, mint stilisztikai fogalomról tanul, »cselekvő energia-készletének« tarisznyájából számtalan hasonlat kerül elő. Az elgondolás kitűnő, de részletes megvalósításában ugyanazzal az egyoldalú és minden jó ötletet fenéig kiaknázó művelettel találkozunk, mit elébb már szóváltottunk. A szempontoknak és elveknek olyan tömegét (miért, kik, hol, mikor, hogyan, stb. gyűjtünk?) zúdítja az olvasóra a bemutatott példa (Gyulai Pál) öt címszó alatt 12 nyomtatott sornyi (!) szöveg írását rója az elsős diákra egyetlen órán, hogy joggal vetődik fel a kérdés: vajjon a költői mű esztétikai bemutatása, élvezése, az olvasás gyakorlása és néhány emlékeztető gondolatnak a munkafüzetbe való bejegyzése *mellett* van-e erre idő és mód? Öncéllá a gyűjtőmunkát sem tehetjük, mert az első osztályban érzelmeltetés és gondolatindítás, nem pedig verstani és műfaji elemek kedvéért olvastatjuk a *Krisztus és a madarakat*. A tanulók hiába jegyezték (másolták) le a sok adatot a költőről, ha nem azt rögzítették, ami a legfontosabb, a vershez tapadó szépézés hangulatát!

Az *olvasmánytárgyalás módjáról* írt tanulmány egyik legegységesebb fejezete a könyvnek. Színvonalas fejtegetései a tárgyalás fokozatairól gyakorlott tanárnak is nyújtanak új szempontokat. Gyermeklélektani alapon felépült óravázslatai példátlan bőséggel mutatnak jó példát a korszerűen dolgozó tanár számára. A Toldi módszeres feldolgozásával, mint újabban annyian, ő is részletesen foglalkozik. Az élménynyújtás szempontjaival teljesen egyetértünk, csak az összefoglalás alakjai mesterkélték és nem is eléggé alkalmasak a remekmű ismételt átélésére. Ugyanígy a stilisztikai és verstani elemek vonalas ábrázolásait sem tartjuk mindig célravezetőeknek, pl. az ütemegyenlőségégnél a zenei elemekkel való szemléltetés természetesebb volna. Az irodalomtörténeti anyag feldolgozása komoly és alaposan átgondolt munkája a szerzőnek, tökéletesen érvényre juttatja a gyűjtőmunka rendkívüli szerepét.

A *nyelvtan tanítása* Réhelyi személyes ügye. Ebben mutatkozik leghatározottabban a fogalmakat élesen elhatároló biztos tanári egyénisége. Jó uton halad akkor is, amikor *Juhász Jenő* ötletes nyelvtani óraterveiből

használ fel módszeres fogásokat. Vázlatait általában könnyedség, leegyszerűsített, szinte elegáns levezetések jellemzik, kellő mértéktartás az anyag-kiszemelésben és korszerű, a gyermek saját fogalmazásaiból kiinduló, nem érdektelen idegen szöveget rágcsgáló nyelvszemléltetés.

A *fogalmazás tanításában* hangoztatott alapelve, hogy a szükséges lelkiállapot megteremtése a jó fogalmazás sikeres előfeltétele, igaz. A gondolkifejezésre gyakran adjunk módot a tanulóknak, hogy bátorságukat egyre fokozzuk. Ismerjenek rá a költői kifejezés izére s rövidesen maguk is vetélkedve hozzák szebbnél-szebb kifejezéseiket.

Ez az egészséges indítás kiváló eredmények felé mutat iránnyt; sajnos, az erőszakolt módszereskedés, a hármaskozattal való mesterkéltség-pepecselés Réhelyi ép, intuiciós eljárását is megzavarta. Ez a hármaskozattal fogalmazást tanítás néhány éve mint az eleven élményközlés réme ütötte fel a fejét. Lényege, hogy minden élményt, árnyalati különbséggel, I. iskolában, II. otthon, III. újra, iskolai dolgozat keretében, tehát összesen háromszor kell megírtni. Pl. 4. osztályban: I. Nagydiák vagyok! II. Új tankönyveim meséje. III. Első nap a 4. osztályban. Nyilvánvaló, hogy legjobban az első feldolgozás sikerül, hol a közvetlen érzelmi és gondolati átélés meleg forrása a gondolközlésnek, a harmadik feldolgozásra azonban elapad s kelletlenül vesződik tételével a tanuló. Az 1. o.-ban is sajnálatraméltó a kisdíák, ha utolsó feladatukul ezt a hármaskozatot kapja: I. Évvégi hangulat az iskolában. II. Tervem a nyárra. III. Ha jó bizonyítványt kapok... Mindenki eldöntheti, hogy e három tétel is ugyanazon érzelmi erőket és gondolatokat mozgatja meg a tanulóknak. Ezen bizony már régen túljutottunk, nem hittünk a szemünknek, amikor e könyvben viszont láttuk. Kár, mert egyebekben egyetértünk valamennyi hasznos útmutatásával. Különösen értékes a dolgozatjavításra vonatkozó óraterve. A bizonytalanság még ma is itt a legnagyobb, kevesen tudják, mikor vezetik a javítást helyesen, célszerűen. Réhelyi könyvéből bárki megkaphatja a követésreméltó alakot. Az *összefoglalásokról* szóló fejezet is érdekes. Az összefoglalás sosem pusztán ismétlés, hanem új központi gondolat (probléma) köré csoportosított átélése a végzett anyag résznek. Az iskolai élet mindennapos folyamában hasznosan igazítanak el a *segédeszközök* (munkafüzet, írószer, képek, tankönyvek, helyesírási szótár, stb.) kezelésére vonatkozó tanácsai.

Réhelyi Oszkár könyve egyöntetű munkaközösségbe hívja az ország valamennyi magyar szakos polgári iskolai tanárát, kiművelt és gyakorlatias nevelő-egyeniségével az anyanyelvi oktatás magasrendű pedagógiai célkitűzéseit valósítja meg. Bár néhány buzgóságból eredő túlzását szóval tettük, elismerjük, hogy műve a visszatért országrészek tanársága és a fiatalabb kartársak részére aranyat ér, de nagy érdeklődéssel forgathatja és még nagyobb eredménnyel hasznosíthatja bárki, bárhol is tanítsa édes anyanyelvünket.

Dobos László.